

CZÓBEL BÉLA

festőművész

Budapest, 1883. szeptember 4. – Budapest, 1976. január 30.

A Szentendre Város Díszpolgára kitüntetést 1974-ben, az elsők között vette át

Czóbel Béla 17 éves korában döntötte el, hogy festéssel akar foglalkozni, s ebben szülei - azzal a szigorú feltétellel, hogy előbb le kell érettségiznie – támogatták.

1902-ben utazott először Nagybányára, ahol mesterének a Ferenczy Károlynál liberálisabb szemléletű Iványi Grünwald Bélát választotta.

1902-1903-ban a müncheni akadémián tanult. 1904-ben Párizsban a Julian Akadémiára iratkozott be, itt férfiak tanulmányával 200 versenyző közül ő nyerte el az akadémia pályadíját.

Rövidesen kapcsolatba került Matisse-szal és a Vadak (Fauves) csoporttal, 1906-ban már velük állított ki a Függetlenek kiállításán (Salon des Indépendants). A modern festészet hírneves mecénása, Gertrude Stein egyszer kijelentette legendás művészeti szalonjában, hogy a magyar Czóbel képei „vadabbak a Vadakénál”.

Nagybányára hazatérve az idősebb mesterek nemtetszéssel fogadták a „franciás” festményeket, a Párizst ugyancsak megjárta fiatalok azonban lelkesen fogadták az új festői stílust, s ezzel Czóbel a nagybányai plein air-t gyökeresen megújító „neósok” egyik vezéralakjává vált.

1906-tól Kernstok Károly vendégeként nyaranta Nyergesújfalun dolgozott, ebből a körből nőtt ki a 20. századi magyar festészet egyik legjelentősebb művészcsoportja, az 1908-ban megalakult Nyolcak, melynek Czóbel mindvégig tagja maradt, annak ellenére, hogy csak egyszer állított ki a csoporttal.

Az I. világháború kitörésekor – ellenséges ország állampolgáraként – Czóbelnek is menekülnie kellett Párizsból, hátrahagyott műtermét zár alá helyezték, s mire 1925-ben visszatért, korai munkáinak többsége elveszett, szerencsére közülük néhány (*Festők szabadban, 1905*) francia közgyűjteményekbe került.

1914 és 1919 között Hollandiában, Bergenben lakott, ahol egy kis művésztelep működött. Itt készült dekoratív, szinte karikatúra-szerű portréi ennek a korszakának főművei: *Labdát tartó fiú, 1916, A bergeni lelkész, 1918.*

1919-től 1925-ig Berlinben élt, a „német Vadak”-nak is nevezett Die Brücke (A Híd), majd a Freie Secession csoport tagjaként sikeres művészeknek számított Németországban is.

1925-ben visszatért Párizsba, ettől kezdve a nyarakat előbb Hatvanban, barátja, Hatvany Ferenc festőművész-műgyűjtő birtokán, majd a 30-as évek közepétől, későbbi feleségével, Modok Mária festőművésszel történt megismerkedése után Szentendrén töltötte, telente, ha tehetette, mindig Párizsban élt. Innen a német megszállás miatt ismét menekülnie kellett, s műtermét ezúttal is kifosztották.

Modok Máriával 1940-ben kötöttek házasságot, a II. világháborút Szentendrén, a Régi Művésztelep mellett álló – Czóbel halála után sajnos lebontott – Modok - műteremben vészték át. A házaspár itt bújtatta a kertésznek álcázott Hatvany Ferencet is. (Ma a műterem helyén áll Varga Imre ülő Czóbel-szobra.)

1945-ben a Szentendrei (Régi) Művésztelep tagsága Czóbelt választotta meg elnökének, aki a háború után szinte azonnal visszatért „kétlaki” életformájához. Szentendrét nagyon szerette, a nyári időszakban sokszor lehetett látni az akkor már idős mestert a város festői pontjain, a témán dolgozva. Elmondása szerint itt kétszer annyi képet festett, mint telente, Párizsban, ahol azonban sűrűn rendezett kiállításokat, többnyire a Galerie Zakban.

„Micsoda életöröm virágozott ki Czóbel utolsó esztendeinek képein! Soha oldottabbnak, felszabadultabbnak nem láttuk még, - soha a színek ily mámoros, ily önkívületi pompázásával nem találkoztunk még nála. Nagy mesterek öregkora szolgál néha ilyen megújulásokkal, a könnyedség és a gazdagság ilyen patakozó, ilyen önkéntelen költészetével.” (Dévényi Iván, 1966)

Czóbel, mint Párizsban és New Yorkban is elismert világpolgár, szinte minden magyar művészeti elismerést megkapott: 1948-ban a Kossuth-díjat, 1958-tól az Érdemes Művész, 1968-ban a Kiváló Művész kitüntetést, de – talán mert soha nem adta meg magát az ekkor még a „szocialista realizmust” elváró kultúrpolitikának – élete első saját magyarországi műtermét csak 83 éves korában, 1966-ban utalták ki neki, Budapesten, a Ménesi úti műteremházban.

1971-ben, Modok Mária halála után Czóbel a hagyaték rendezése során döbbsen rá felesége festői kvalitására, ezért a hagyaték minden darabját átadta a Ferenczy Károly Városi Múzeumnak, s ezzel megmentette ezt a kivételes, „árnyékban festett” életművet a szétszóródástól.

1975-ben Szentendre Városnak (a Magyar Államnak) adományozta saját életműve jelentős részét is, ebből az anyagból nyílt meg a Templomdombon – a művész személyes közreműködésével rendezett – Czóbel Béla állandó kiállítás. Sajnos nem sokáig élvezhette „múzeumát”, a következő év januárjában, 93. életévében elhunyt. A hagyaték szinte kizárólagos örökösül a Ferenczy Múzeumot nevezte meg. Később a leányára, Lisa Czóbel balett-művészre hagyott festményei is Szentendrére kerültek.

A Czóbeltől örökölt, milliós nagyságrendű „közcélú meghagyás” segítségével a múzeum a 70-es és a 80-as években jelentős, korai művekkel tudta gyarapítani jellemzően kései művekből álló gyűjteményét.

Irodalom:

Kratochwill Mimi – Frank János: Czóbel, Corvina Kiadó, 1983

Kratochwill Mimi: Czóbel Béla élete és művészete, Magyar Képek, 2001

Czóbel. A MűvészetMalom 2014. évi kiállításának katalógusa, Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2014.